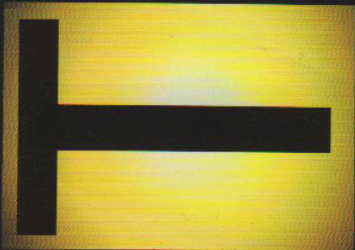
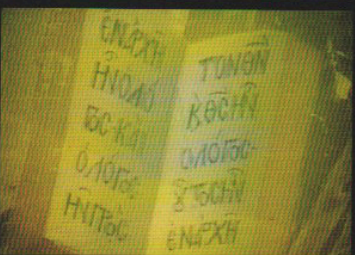
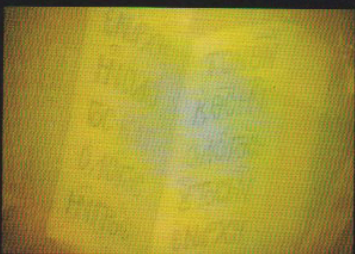
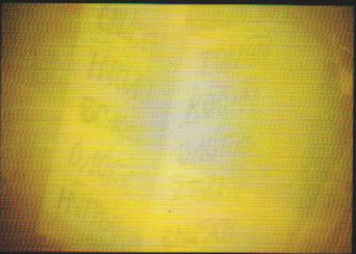
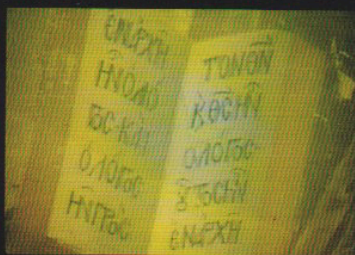
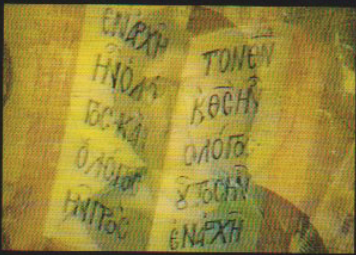
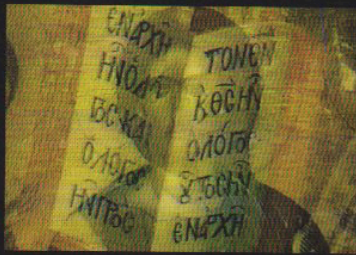

IO

BYZANT

ΒΥΖΑΝΤΙΟΒΥΖΑΙ

Βρισκόμενος αντιμέτωπος από τη μια με μια τέχνη του μεγέθους της Βυζαντινής και από την άλλη με ένα εγχείρημα εικαστικής δημιουργίας επικεντρωμένης στη βυζαντινή τέχνη, όπως τα βίντεο της Μαρίας Στραπατσάκη, το ερώτημα, που μου τέθηκε αυτόματα, ήταν το εξής: Ποια είναι τα στοιχεία της βυζαντινής τέχνης που χρησιμοποιούνται αυτούσια και αποθλέπουν στην κατανόησή της, και στη συνέχεια ποια είναι τα στοιχεία εκείνα που να μην απορρέουν από τη φύση της βυζαντινής τέχνης, γίνονται όμως δομικά χαρακτηριστικά της νέας δημιουργίας. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα πιστεύω τελικά ότι παρέχει μερικά κλειδιά στην προσέγγιση του συγκεκριμένου βίντεο-έργου. Άλλωστε, αυτός είναι, κατά τη γνώμη μου, και ο πρώτος ρόλος ενός κειμένου πάνω σε ένα έργο τέχνης: τα υπόλοιπα ας τα επωμιστεί ο θεατής.

Ξεκινώντας λοιπόν από το πρώτο ερώτημα, διαπιστώνουμε ότι τα στοιχεία της βυζαντινής τέχνης που τονίζονται είναι τα εξής: ξεκάθαρο γραμμικό περίγραμμα στις μορφές και γεωμετρική σχηματοποίηση καθαρά χρώματα σε χρυσό φόντο· έλλειψη τρίτης διάστασης και αναγεννησιακής προοπτικής προς όφελος της αντεστραμμένης προοπτικής.

Η βυζαντινή τέχνη, τέχνη καθαρά θρησκευτική, δεν αποθλέπει στην πιστή αναπαράσταση, αν υπάρχει βέβαια τέτοια ποτέ, του φυσικού κόσμου, αλλά στην βαθύτερή του πνευματική υπόσταση. Έτσι τα πράγματα δεν αναπαρίστανται αλλά σημαίνονται. Δεν δημιουργεί δηλαδή ο βυζαντινός καλλιτέχνης συμπαγή υλικά σημεία, που καθλώνουν στο άμεσα ορατό, αλλά διαφανή, που παραπέμπουν στο αόρατο. Χωράσσει δηλαδή με την τέχνη του μια πορεία από τη φύση στο πνεύμα. Η διαφάνεια αυτή των σημείων, η μη υλικότητά τους, επιτυγχάνεται

εικαστικά με την έλλειψη της τρίτης διάστασης, του βάθους, και με τη γεωμετρική σχηματοποίηση, η οποία να μην αναπαράγει σχηματικά κάθε λεπτομέρεια του εξωτερικού κόσμου, δεν οδηγείται όμως στην πλήρη "νατουραλιστική" αναπαράσταση. Υποδηλώνει, σημαίνει δηλαδή τον εξωτερικό κόσμο στην ολότητά του. Τον σημαίνει ως κάτι πνευματικό και όχι υλικό.

Στη συνέχεια το χρώμα θα προσθέσει φως, μια δηλαδή ακόμα ψηλότερη βαθμίδα εξαύλωσης. "Και χρώας φάτα όντα" (τα χρώματα είναι φάτα), θα πει ο Πλωτίνος τον 3ο αιώνα μ.Χ., κι έτσι, άθελά του, ο νεοπλατωνικός αυτός φιλόσοφος βάζει τις θεωρητικές βάσεις της βυζαντινής αισθητικής. Πρόκειται όμως για ένα χρώμα καθαρό, λαμπερό, χωρίς τις αναγεννησιακές φωτοσκιάσεις, ένα χρώμα στην πληρότητά του, στην ολότητά του. Ένα χρώμα που λειτουργεί περισσότερο σαν φως και τονίζει τη μορφή που φωτίζει. Αυτές όμως οι μορφές, με το δικό τους περίγραμμα και το δικό τους χρώμα-φως, καλούνται να ενοποιηθούν μέσω του χρυσού φόντου, σύμβολο της θείας παρουσίας, το κατεξοχήν Φως, μέσα στο οποίο υπάρχουν τα πάντα. Έτσι, όλα τα μέχρι τώρα ξεχωριστά σχήματα και χρώματα ενοποιούνται σε Ένα όλον, όπως τα χρώματα της ίριδας στο λευκό φως. Το χρυσό φόντο αποκαθιστά το ένα πίσω από το πολλαπλό.

Ο βυζαντινός καλλιτέχνης αποτελώντας κι αυτός μέρος αυτής της ολότητας, θλέπει τον εαυτό του μέσα στο ίδιο του το έργο, κι έτσι η προοπτική δεν είναι αυτή της αναγέννησης, από ένα σημείο όρασης έξω από το έργο, αλλά από μέσα.

Αν αυτά είναι τα δομικά στοιχεία της βυζαντινής τέχνης που χρησιμοποιούνται στα βίντεο της Μαρ. Στραπατσάκη, τα δομικά στοιχεία του έργου της (και φτάνουμε έτσι στο δεύτερο

ΙΤΙΟΒΥΖΑΝΤΙΟΒΥ

ερώτημα) είναι τα εξής: τριμερής διαχωρισμός του έργου με πορεία από το ειδικό στο γενικό· φως ως κυρίαρχο εικαστικό στοιχείο μέσω της συνεχούς επανάληψης.

Ο τριμερής διαχωρισμός, έκδηλος χριστιανικός συμβολισμός, ταυτίζεται σχεδόν με την ίδια τη χριστιανική θρησκεία. Αυτός όμως ο διαχωρισμός ενοποιείται σε μια πορεία από το ειδικό στο γενικό. Έχουμε έτσι τρεις βιντεοταινίες, όπου στην πρώτη εμφανίζονται λεπτομέρειες από ζωγραφικά κυρίως έργα, εικόνες, τοιχογραφίες, ψηφιδωτά ή εικονογραφημένα χειρόγραφα. Η δεύτερη περιλαμβάνει γενικότερες όψεις των ίδιων βυζαντινών έργων, και η τρίτη αρχιτεκτονήματα, όπου δεσπόζει το εσωτερικό ναού, με το οποίο αρχίζει και τελειώνει η βιντεοταινία. Υπάρχει δηλαδή μια συνεχής πορεία από το μέρος στο όλον, από τη λεπτομέρεια στο ευρύτερο έργο, και στη συνέχεια στο χώρο της εκκλησίας, που περιλαμβάνει νοερά όλα όσα έχουμε δει μέχρι στιγμής. Μπορεί βέβαια αυτή η υπαγωγή να μη δηλώνεται άμεσα, υποδηλώνεται όμως τόσο από το διάκοσμο του ναού όσο και από το γεγονός ότι όλες οι προηγούμενες εικόνες που πέρασαν από τα μάτια μας είναι στοιχεία της μεγάλης χριστιανικής οικουμένης, σύμβολο της οποίας είναι ο χώρος του ναού, μιας οικουμένης ιεραρχημένης, έχοντας στην κορυφή της πυραμίδας τον Παντοκράτορα, αιτία ύπαρξης των πάντων. Γι' αυτό και ο κατακόρυφος άξονας πάνω στον οποίο κινείται η μηχανή λήψης, ο άξονας δηλαδή που ξεκινάει από το δάπεδο της εκκλησίας και καταλήγει στην κορυφή του τρούλλου, είναι ο πιο έντονα σημασιολογικά φορτισμένος. Υλοποιεί την πορεία από τη γη στον ουρανό, από την ύλη στο πνεύμα, από το σκοτάδι στο φως. Το ίδιο ακριβώς σημασιολογικό περιεχόμενο φέρει και ο οριζόντιος άξονας από την είσοδο του ναού

στην κόγχη του ιερού, που είναι ο άξονας από τη Δύση στην Ανατολή, από το σκοτάδι στο φως. Υλοποιείται μάλιστα εύστοχα με την ανάκλαση της φωτεινής δέσμης στο δάπεδο της εκκλησίας και την κίνηση της μηχανής λήψης κατά μήκος της ανακλώμενης δέσμης.

Στο τέλος και των δύο αυτών, ταυτόσημων σημασιολογικά, αξόνων υπάρχει το φως. Φως, το οποίο και εικαστικά διαλύει τις μέχρι τώρα μορφές, μετατρέποντάς τις και αυτές σε φως. Είναι το φως της θείας παρουσίας, αρχή και τέλος των πάντων, γεγονός που καθιστά όλη την οικουμένη ομοούσια. "Γιατί, όπως η άγνοια διαιρεί όσους πλανώνται, έτσι και η παρουσία του νοητού φωτός συνάγει και ενώνει όσα φωτίζονται και τελειοποιεί κι ακόμα ξαναφέρει τα όντα στο όντως ον, γυρίζοντάς τα από τα πολλά δοξάσματα και τις λογής όψεις ή, για να το πω κυριολεκτικότερα, συγκεντρώνοντας τις λογής φαντασίες σε μια αληθινή και καθαρή και μονοειδή γνώση και γεμίζοντάς τις από ένα και ενοποιητικό φως". (Από το "Περί θείων ονομάτων" του Διονυσίου Αρεοπαγίτη).

Εδώ τελειώνει η περιπλάνηση μέσα στις δύο μορφές τέχνης. Δεν ξέρω αν κατάφερα να δώσω μερικά κλειδιά στην προσέγγισή τους. Ίσως να μην πρόκειται για κλειδιά ακριβώς, αλλά για απλές ενδείξεις, για τις κλειδαριές που υποδηλώνουν κάπου την ύπαρξη κλειδιών. Ίσως τελικά το κλειδί να βρίσκεται στην προσωπική θέαση ενός έργου και ο ρόλος της κλειδαριάς απλά να παραπέμπει στο είδος των κλειδιών στο οποίο πρέπει να στραφεί κανείς.

Αντρέας Ιωαννίδης
Ιστορικός Τέχνης
Ιούλιος 1994

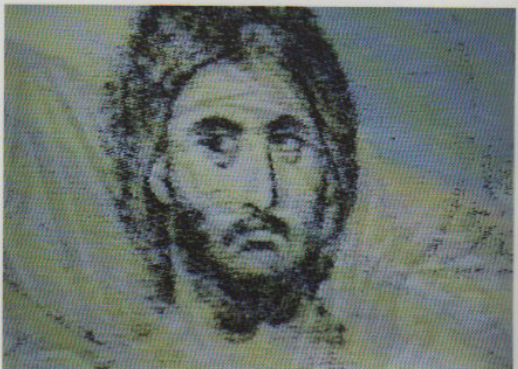
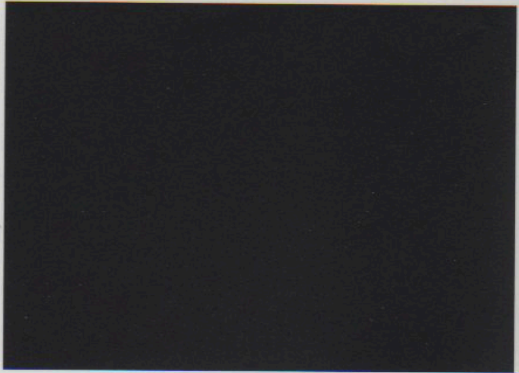
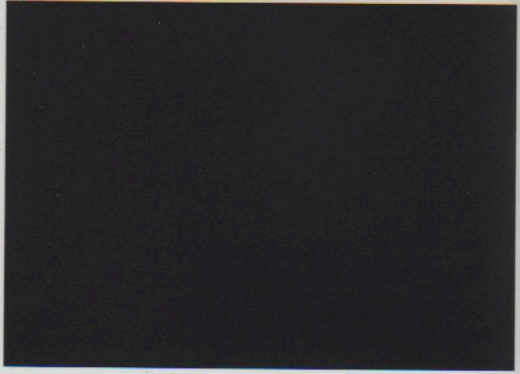

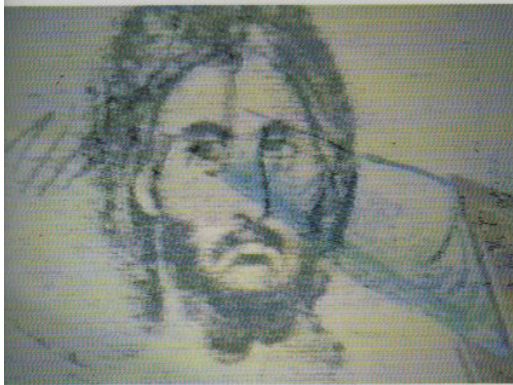
Για την παραγωγή του βίντεο "BYZANTIO" συνεργάστηκαν

Ιδέα-Εκτέλεση:	Μαριάννα Στραπατσάκη
Φωτογραφία:	Λευτέρης Παυλόπουλος
Μουσική:	Δημήτρης Πλαζομίτης
Μοντάζ-Ειδικά Εφφέ:	Γιώργος Φωτεινάκης
Παραγωγή:	Υπουργείο Πολιτισμού, Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων

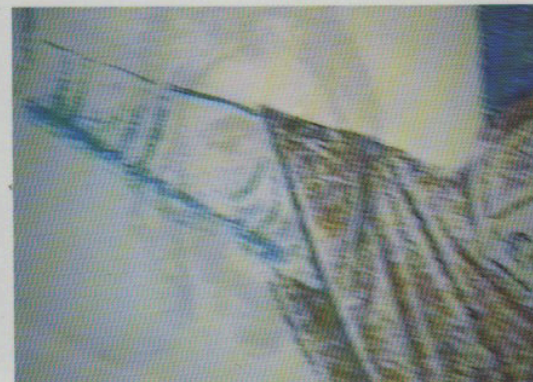
BYZANTIO

Στο έργο της Μαρίας Στραπατσάκη, «Βυζάντιο», παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά της βυζαντινής τέχνης, τα οποία συγχρόνως αποτελούν και πηγή έμπνευσης για νέες δημιουργικές εκφράσεις. Η βυζαντινή εικόνα αποδίδεται στη σύγχρονη λατρεία των πολλαπλών εικόπων της video-τέχνης.

Το έργο, όπως τα μεσαιωνικά έργα, εκτελέστηκε μετά από παραγγελία της Διεύθυνσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, χωρίς να υστερεί γι' αυτό το λόγο σε πρωτοτυπία και έμπνευση. Η Διεύθυνση θεώρησε μέρος του έργου της αυτή την παραγγελία. Η βυζαντινή τέχνη, το Βυζάντιο, ένα θέμα που θεωρήθηκε

δύσκολο και εξωτικό, ενταγμένο μ' αυτό τον τρόπο στη σύγχρονη έκφραση, παίρνει μια άλλη διάσταση και τροφοδοτεί με νέο υλικό τις καλλιτεχνικές αναζητήσεις. Η ερμηνεία του από τη ζωγράφο το επαναπροσδιορίζει στην κοινωνία, εντοπίζοντας τα κοινά στοιχεία με τη σύγχρονη τέχνη. Το έργο γίνεται αφορμή συμφιλίω-

σης με τη βυζαντινή παράδοση, η οποία, αν και ζωντανή στην ελληνική κοινωνία, έχει κάποια δυσκολία στο να γίνει παραδεκτή. Το παρελθόν τροφοδοτεί το παρόν και αποτελεί μια βάση για το μέλλον.

Δέσποινα Ευγενίδου
Αρχαιολόγος

